

Nové psychoaktivní látky v České republice

Výsledky výzkumu

Projekt: New Psychoactive Substances among People Using Drugs Heavily - Towards Effective and Comprehensive Health Responses in Europe.

Efektivní reakce na nové psychoaktivní látky mezi problémovými uživateli drog v Evropě.

Informace na webu: www.npsineurope.eu, www.sananim.cz, www.dekontaminace.cz

RAR REPORT Česká republika

Autoři: HERZOG Aleš, VEJRYCH Tomáš, RICHTER Jiří, SANANIM z.ú.

Korektury textu: Martin Strnad

Za spolupráci děkujeme organizaci Ulice – Agentura sociální práce.

Tento projekt je spolufinancován z programů Evropské unie.

Obsah:

Úvod

Metody využité v rámci výzkumu

Výstupy

- Výstupy z rešerše dostupné literatury
- Výstupy z analýzy online a offline trhů
- Výstupy z fokusních skupin

Shrnutí výstupů na základě výzkumných otázek

Závěr

Odkazy

1. Úvod

Tato národní výzkumná zpráva vznikla s využitím metody Rapid Assessment and Response (RAR). Je součástí výzkumu mapujícího výskyt nových psychoaktivních látek mezi injekčními uživateli drog v pěti evropských zemích (Portugalsko, Řecko, Rumunsko, Česká republika, Polsko).

RAR je metoda výzkumu spojená s následnou intervencí. Hlavní charakteristikou metodiky RAR jsou rychlost, efektivnost nákladů, přiměřenost zásahu, posilování lokální akceschopnosti, kombinace více metod a zdrojů dat, využití dostupných dat, investigativní orientace a vícestupňová indukční analýza. Spojuje v sobě kvalitativní výzkumné metody používané v sociálních vědách s přímým intervenčním zaměřením zdravotních / sociálních intervencí.

Projekt koordinuje organizace APDES z Portugalska. Výzkumnou část metodicky řídila Katedra adiktologie Univerzity Karlovy. Rainbow Group z Nizozemí má na starosti metodické řízení intervencí vyšších z výzkumu. Jednotlivými národními partnery jsou Praksis (Řecko), Carusel (Rumunsko), Monar (Polsko) a SANANIM (Česká republika).

Tato zpráva vychází z dat získaných v období od června do října 2014. Podíleli se na ní pracovníci terénního programu a kontaktního centra organizace SANANIM, což je nevládní nezisková organizace zabývající se prevencí a léčbou drogových závislostí, za pomoci organizace Ulice – Agentura sociální práce sídlící v Plzni.

2. Metody využité v rámci výzkumu

Při realizaci RAR jsme se řídili stanovenými závaznými postupy dle předem připravených „RAR Guideline“. Použitými metodami byly:

- rešerše z dostupné literatury
- analýza online a offline trhů
- fokusní skupiny

V rámci projektu proběhly čtyři fokusní skupiny - dvě s uživateli drog a dvě s pomáhajícími profesionály, policisty a protidrogovými koordinátory. Při volbě fokusních skupin s uživateli drog jsme se rozhodli jednu uspořádat v Praze (lokalitě s častějším výskytem užívání katinonů), a jednu v Plzni, (lokalitě s častějším zneužíváním opioidních léků).

Na pražskou fokusní skupinu s uživateli drog jsme záměrně zvali ty uživatele, u nichž jsme věděli, že mají s užitím katinonů zkušenost. Skupina proběhla 20. srpna v Praze za účasti 10 uživatelů. Dva z participantů nespĺňovali kritéria výběru, protože užili „funky“ pouze jednorázově, respektive dvakrát v životě. Pro realizaci druhé fokusní skupiny jsme oslovili organizaci Ulice – Agentura sociální práce. Výběr participantů zajistili kolegové z Ulice, kteří oslovovali klienty, u nichž věděli, že mají zkušenost s užitím opioidních léků. Skupina proběhla 18. září v Plzni za účasti 9 uživatelů.

Obě skupiny pro profesionály jsme uspořádali v Praze s tím, že na první byli pozváni odborníci mimopražští a na druhou pouze pražskosti, kteří působí v hl. m. Praze. Na obě jsme pozvali jak pracovníky nízkoprahových služeb, tak zástupce policie. Sami policisté tento počin kladně hodnotili.

Mimopražská fokusní skupina proběhla 18. září dopoledne za účasti 8 osob, z toho 2 policistů, 1 protidrogového koordinátora a 5 pracovníků nízkoprahových služeb z celé ČR. Pražská fokusní skupina proběhla 18. září odpoledne za účasti 8 osob – 2 policistů, 1 výzkumníka, 3 pracovníků a jednoho peerworkera ze 4 nízkoprahových služeb působících v Praze.

3. Výstupy

3.1 Výstupy z rešerše dostupné literatury

Výzkumná otázka: Jaké jsou trendy a vývoj v užívání nových psychoaktivních substancí mezi problémovými uživateli drog?

Informace získané rešeršemi literatury jsou omezené a roztržité. U problémových uživatelů drog (PUD) je možné zaznamenat výskyt dvou skupin nových psychoaktivních, a to: nových syntetických drog, především katinonů a opioidních analgetik.

Nové syntetické drogy (NSD) se v ČR objevují výrazněji od roku 2009. Národní protidrogová centrála uvádí, že v tomto období evidovala několik online obchodů nabízejících psychoaktivní látky. Nabídka kulminovala na přelomu let 2010/2011, kdy k prodeji docházelo ve 20 kamenných obchodech v 11 městech. V prodejnách nakupovali hlavně experimentátoři, avšak využívali je i problémoví uživatelé drog. Vzrostl zájem o mefedron. Motivací bylo více – dostupnost, cena, legalita, domnělá bezpečnost, chuť vyzkoušet něco nového.

Nízkoprahové služby i média v omezené míře informovala potenciální uživatele těchto látek o jejich možné rizikovosti. Média se věnovala především kauze tzv. Amsterdam shopů (smart shopů, head shopů). Česká republika reagovala na situaci novelou zákona č. 167/1998 Sb., o návykových látkách. S účinností od 22. 4. 2011 byl seznam omamných a psychotropních látek rozšířen o 33 nových látek (z toho 30 NSD, především katinony a syntetické kanabinoidy). Národní protidrogová centrála provedla zásah proti těmto prodejnám. Tím došlo k výraznému omezení dostupnosti nových syntetických drog, a to i těch, které nebyly na seznamu zakázaných látek.

Zprávy o výskytu těchto látek mezi PUD po roce 2012 jsou nadále jen u dvou skupin:

- **U menší skupiny injekčních uživatelů drog v Praze.** Zde dochází k injekčnímu zneužívání nových syntetických drog s pravděpodobným obsahem syntetických katinonů MDPBP a MaPPP, nejčastěji jsou distribuovány pod názvy Funky a Magico. Informace o účinných látkách pocházejí z několika málo analyzovaných vzorků. Počet analýz však nelze považovat za dostatečný, vzhledem k proměňujícímu se vzhledu prodávaných látek (možnost jiné účinné látky) pod stejnou obchodní značkou. Důvodem rozšíření těchto látek je nestálost v kvalitě dominantní primární stimulační drogy pervitinu, nižší cena těchto nových látek a efekt „nájezdu“. Uživatelé těchto látek uvádějí zdravotní obtíže, např. vyčerpání a nemoci kůže. Dle ankety na konci roku 2012 až 50 % uživatelů pohybujících se na drogové scéně nové syntetické drogy vyzkoušelo, ale významná část tento experiment hodnotila jako neuspokojivý či negativní. Pravděpodobně proto užívání těchto látek získalo mezi intravenózními uživateli drog (IUD) řadu odpůrců, kteří vnímají jejich užívání jako nebezpečné a oproti tradičnímu stimulantu pervitinu podřadné. K tomu mohli přispět i informační intervence realizované prostřednictvím časopisu Dekontaminace, který se mezi IUD těší velké oblibě. Podíl pravidelných injekčních uživatelů těchto nových syntetických drog v Praze činil na konci roku 2012 méně než 6 % IUD, a pravděpodobně ještě došlo k jeho dalšímu poklesu. Nicméně někteří uživatelé pervitinu uvádí, že je možné, že v prostředí otevřené drogové scény dochází k nahrazování – „padělání“ – pervitinu syntetickými stimulanty. Uživatelé tedy netuší, že si místo pervitinu zakoupili jiný stimulant, a neodhalí to ani po užití látky.
- **U specifické skupiny experimentátorů a psychonautů,** kteří si látky opatřují v mezinárodních internetových obchodech, a neužívají je primárně injekčně.

Zneužívání opioidních léků tlumících bolest některými injekčními uživateli se v určitých oblastech (západní Čechy, jižní Čechy, severní Morava) začalo objevovat přibližně po roce 2010. Rozšíření pravděpodobně souvisí s poklesem kvality heroínu, či jeho nedostatkem, a malou dostupností substituční léčby metadonem a buprenorfinem v těchto lokalitách. Nejvíce došlo k rozšíření fentanylových náplastí a morfinového léku Vendal Retard. Důvodem užívání je stálost kvality těchto látek, jejich cena a efekt „nájezdu“. Aktuálně existuje skupina stabilních uživatelů těchto látek na Plzeňsku (zaznamenán zde nadprůměrný výskyt užití fentanylu mezi IUD – 23,6 %). Byly zde zaznamenány dva případy předávkování IUD, přičemž jeden uživatel zemřel a druhý má závažné zdravotní následky. Při injekčním užívání fentanylu je kvůli značení léků obtížné odhadnout sílu dávky a tedy stoupá riziko předávkování.

3.2 Výstupy z analýzy online a offline trhů

Prodej nových syntetických drog na internetu a v kamenných obchodech probíhal do roku 2011, kdy došlo k aktualizaci seznamu zakázaných omamných a psychotropních látek, a k následným policejním zásahům vůči kamenným obchodům. Aktuálně v kamenných obchodech k prodeji nových syntetických drog nedochází.

Online obchody nikdy neužívají českou doménu (.cz). Je těžké určit místo, kde online obchody sídlí. Jsou evidentně pouze lokalizovány do českého jazyka. Výsledky monitoringu dle navržené metodologie lze hodnotit pouze jako prvotní screening celé situace obchodování na internetu.

Obchodů je velké množství, stále se mění a rozrůstají. Řada z nich sice není lokalizována do českého jazyka, ale do ČR bez problému objednávky zasílají. Navíc pro neanglicky hovořícího uživatele dnes není obtížné použít Google translator či možnost automatického překladu. Online dostupnost nových psychoaktivních substancí je tedy výrazně vyšší, nelze ji redukovat na česky komunikující obchody. Obstarání drog na internetu však předpokládá jistou dávku schopností, znalostí a vytrvalosti. Nabídka se též stále vyvíjí – objevují se další nové látky.

Aktuálně není v ČR žádný e-shop orientovaný na NSD dostupný, s výjimkou jednoho, který nabízí prodej mefedronu (<http://mefedronprodej.webnode.cz>). Nicméně je možno tyto látky získat ze zahraničních lokalizovaných e-shopů, z běžné inzerce, sociálních sítí a rozrůstajícího se anonymizovaného obchodu (silk road).

Pro PUD není z důvodu jisté složitosti tento způsob obstarávání NSD primární. Naopak u experimentátorů se jeví online obchod jako běžný a sofistikovaný (velká nabídka látek, recenze od ostatních uživatelů, informace dostupné na uživatelských fórech) způsob obstarávání. Recenze slouží i jako harm reduction strategie, kterou experimentátoři využívají.

Na internetu jsme dohledali pouze čtyři obchody s českou lokalizací (dva z nich jsou aktuálně nedostupné):

www.rc-chem.eu

<http://www.officialbenzofury.com/products/Czech.html>

<http://cs.buzz-wholesale.co>

<http://cs.researchchemicalshop.eu>

Tyto obchody nabízí nové syntetické drogy (zejména katinony a syntetické kanabinoidy). Nejde ale o katinony, které byly laboratorně zjištěny mezi PUD v Praze. Výjimku tvoří jeden obchod nabízející MPPP. Na inzertních serverech se objevují inzeráty na prodej syntetických katinonů, kanabinoidů, fenethylaminů a piperazinů, u nichž lze obtížně zkontrolovat, zda skutečně zboží zašlou.

Online obchod pravděpodobně slouží, kromě experimentátorů, zejména dealerům, kteří v Praze katinony dále distribuují mezi PUD. Ačkoliv jsou nové látky legální, jejich prodej má atributy černého trhu (pouliční prodej, nákup přes telefon, srazy, anonymita, neoznačení látky atd.).

Zneužívané opioidní léky nejsou v ČR volně prodejné, vydávají je lékárny na základě lékařského předpisu ve zpřísněném režimu evidence. Na internetu se objevují spíše poptávkové inzeráty se zájmem o jejich koupi, ale sporadicky se objevují i nabídky prodeje přes šedou zónu inzerátů („Zbylo mi po babičce...“). Léky tedy nejsou standardně nabízeny. Mezi uživatele drog se tak dostávají buď od osob, kterým jsou předepsány na léčbu bolesti, nebo přímo od lékařů, kteří lék předepíší např. za úplatek.

Existuje řada stránek orientovaných na dříve náboženské nebo rituálně užívané drogy – šalvěj, kratom, kaktusy apod. Vzhledem k hloubce zážitků a nekontrolovanému pronikání nevědomých obsahů do vědomí v průběhu intoxikace není tato skupina látek PUD vyhledávána. Ketamin není dostupný ani v obchodech, ani v inzerci.

3.3 Výstupy z fokusních skupin

Výskyt jednotlivých nových drog se liší dle regionů. Významnější roli na drogovém trhu hrají katinony v Praze a opioidní léky v Plzni.

Katinony:

K rozšíření katinonů mezi IUD došlo díky kamenným obchodům (smart shopům). Užívání mimo Prahu se vyskytlo v regionech, kde takové kamenné obchody fungovaly. Po jejich zavření nastal pokles v užívání a návrat k pervitinu.

Dostupné nové syntetické drogy se v průběhu času mění, např. pod názvem nejznámější nové psychoaktivní drogy „Funky“ se objevují rozdílné substance s různou barvou, strukturou a účinky. Nové syntetické drogy nemění mezi problémovými uživateli návykových látek vzorce způsobu aplikace. Většina uživatelů nových syntetických drog užívá intravenózně.

Důvodem pro užívání katinonů je nájezd, nestálost kvality pervitinu a cena. Zájem o novou syntetickou drogu (Funky) nastal díky tomu, že na trhu nebyl dostatek kvalitního stimulantu pervitinu, popřípadě jeho kvalita silně kolísala.

Mezi problémovými uživateli drog při obstarávání nových syntetických drog jednoznačně převládá pouliční prodej, stejně jako je tomu u „standardních“ drog.

Uživatelé, kteří berou nové syntetické drogy (Funky) jako hlavní látku, jsou mezi problémovými uživateli drog specifickou skupinou. Tito uživatelé jsou charakterističtí dezintegrací osobnosti, smazáním hranice mezi vnitřním a vnějším světem, odděleností od ostatních uživatelů drog, ztrátou kontaktu s okolím a negativním sociálním tlakem ze strany ostatních uživatelů. Uživatelé nových syntetických drog popisují více negativních dopadů, oproti běžně užívaným drogám. Droga je označována jako destruktivní a mající více negativních dopadů ve všech oblastech bio-psycho-sociálního modelu. Většina uživatelů nových syntetických drog neužívá drogu jako hlavní drogu, ale jako náhražku za preferovaný pervitin. Preference pervitinu je spojena zejména s předvídatelností, libostí a ovladatelností (regulovatelností) účinku. Zvládací (copingové) strategie spojené s negativními účinky jsou, stejně jako u ostatních drog, zejména vyhýbavé. Typickým zvládacím mechanismem je užití jiné látky, která má ulevit od nastalé komplikace.

PUD i pracovníci v přímém kontaktu s klienty uvádějí jako důsledek užívání kationů silný craving způsobující silnou psychickou závislost a kompulsivně obsedantní puzení k užití. Dalšími zdravotními důsledky jsou destruktivní a agresivní chování, neregulovatelnost psychického prožívání, a dále kožní problémy a zhoršené hojení ran. Riziko při užívání těchto látek zvyšuje také společné rozdělávání, aplikace nedostatečně rozpuštěné drogy, či jejich nevhodná příprava k aplikaci. Rizikové užívání je spojené s neznalostí účinné látky (efektem) a neznalostí bezpečného procesu přípravy (rozdělávání). Nejvíce rizikové jsou u nových syntetických drog (stimulanty, halucinogeny) jejich první aplikace těchto.

Jako zdroje získávání informací o nových látkách slouží zahraniční odborné prameny, a zejména samotní uživatelé. Chybí ucelená publikace a dostatek validních odborných informací v českém jazyce. Mezera v dostupných informacích v češtině se zaplňuje se značným zpožděním. Za nedostatečné lze označit testování vzorků NSD. Z popisu participantů vyplývá, že nejvíce rozšířená nová droga v Praze (Funky) změnila v průběhu času vzhled a strukturu. Není ověřeno, zda účinná látka zůstává v čase stejná, nebo se mění. Výzvou do budoucna je větší spolupráce toxikologických laboratoří a zařízení poskytujících akutní péči pro klienty (např. psychiatrické léčebny), kteří byli hospitalizováni na základě bad tripu spojeného s užitím nové drogy. Dle participantů odborníků byl obvykle léčebný postup stanoven bez znalosti, jaká nová látka toxickou psychózu způsobila.

Experimentátoři (inteligentní, sociálně stabilizovaní, vysokoškoláci) mají dobré informace z diskusních fór. Injekční uživatelé drog berou látky takřkajíc „naslepo“, jen na základě ústního doporučení.

Stávající služby mají rezervy v reakci na nové syntetické drogy. Chybí distribuce stříkaček na místech srazů: Kontakt pracovníků s uživateli nových syntetických drog vyžaduje větší pozornost a trpělivost. Byla by vhodná substituce stimulačních drog, tedy nabídnout uživatelům pervitinu či katinonů možnost náhražky předepsané lékařem, jako je to například ve Velké Británii.

Opioidní léky

V Plzni tvoří opioidní léky (Vendal Retard na bázi morfinu, fentanyl) první volbu pro uživatele opiátů. Uživatelé heroinu přešli na „nové“ opioidní léky v důsledku špatné kvality heroinu, jeho omezené dostupnosti, a nižší ceny. Uživatelé heroinu oceňují kromě ceny také delší dobu účinku. S nižší cenou látek (zejména nových opioidních léků) koreluje méně hektický životní styl uživatelů (i v oblasti kriminality – obstarávání peněz).

Opioidní léky jsou v ČR legálně distribuované, nicméně typicky nebývají jejich konzumentům předepisovány. Léky jsou získávány od pacientů, kterým jsou předepisovány na tlášení bolesti nebo od lékařů.

U nových opioidů jde zejména o riziko předávkování a komplikace spojené s injekční aplikací tablet (endokarditida, embolie). Předávkování hrozí u nezkušených i zkušených uživatelů. Další zdravotní důsledky užívání jsou zácpa a silný fyzický abstinční syndrom. Rizikové je při užívání těchto látek společné rozdělávání (látky jsou silné, což vede uživatele k ochotě se rozdělit) a užívání výplachů (ty jsou skladovány i poměrně dlouhou dobu).

4. Výstupy dle výzkumných otázek:

Jaké jsou trendy a vývoj v oblasti nových psychoaktivních substancí mezi problémovými uživateli drog?

Nové psychoaktivní látky se v ČR výrazněji objevily v období let 2009 – 2011 v souvislosti s jejich prodejem v kamenných obchodech. Po změně v seznamu omamných a psychotropních látek a zásahu policie proti kamenným obchodům došlo k radikálnímu omezení jejich dostupnosti. V současnosti jsou nové psychoaktivní látky rozšířeny pouze lokálně.

Mezi injekčními uživateli drog v Praze je lokálním trendem injekční užívání katinonů. Existuje okrajová a spíše menší a zmenšující se skupina jejich pravidelných injekčních uživatelů.

Mezi injekčními uživateli drog v západních a jižních Čechách je lokálním trendem injekční užívání opioidních léků předepisovaných lékaři chronicky nemocným k tlášení bolesti. Jde o lék Vendal Retard na bázi morfinu a fentanylové náplasti. Objevují se zprávy také o užití dalších látek (léky Jurnista a Palladone s obsahem hydromorfonu). U těchto léků není registr pacientů jako u substituční léčby a je tedy pro jejich výdej omezený kontrolní mechanismus. Bylo by vhodné, například prostřednictvím Státního ústavu pro kontrolu léčiv (SÚKL), zjistit, nakolik se ve zmíněných lokalitách změnila spotřeba těchto léků.

Jaké jsou vzorce užívání látek?

Uživatelé užívají nové látky stejným způsobem, jaké svoji původní primární drogu či primární drogu, tedy intravenózně. U katinonů dochází ke zvýšení četnosti užívání oproti užívání pervitinu. U opioidních léků naopak došlo ke snížení četnosti užívání.

Jaké faktory ovlivňují volbu nových psychoaktivních látek?

Hlavními faktorem pro volbu nových látek byly změny v dostupnosti primárních drog (ze stejné skupiny látek) a změny v kvalitě těchto látek. Konkrétně menší dostupnost a kolísavá kvalita pervitinu a heroinu. Dalšími faktory byla cena těchto látek a snížení výše příjmů cílové skupiny. Dalšími faktory je efekt nájezdu. Ten je při užití katinonů delší a intenzivnější, než je tomu u pervitinu. Opioidní léky jej mohou mít oproti nekvalitnímu heroinu silnější. Dalším faktorem může být nedostatečná kapacita substituční léčby závislosti na opioidech a absence substituční léčby závislosti na pervitinu. Rovněž může být faktorem i praxe substituční léčby závislosti na opioidech. Léčba bývá totiž sankčně přerušena těm pacientům, u nichž je zjištěno (zpravidla testy z moči) rovněž užití pervitinu. Užití katinonů však testy neodhalí.

Zdá se, že pro samotné uživatele není legální status těchto látek důležitým důvodem pro jejich užívání, což může souviset se stavem vymáhání práva a fungováním policie v ČR. Látky jsou tak prodávány obdobně jako ilegální drogy, prostřednictvím tajných srazů. Nicméně legálnost prodeje těchto látek může být stimulem pro ty, kteří s těmito látkami obchodují, tedy ty co do země katinony přivázejí či ty, kteří prodávají opioidní léky.

Jak uživatelé drog mluví o pozitivních a negativních efektech užití nových psychoaktivních látek?

Uživatelé drog uvádějí jako **pozitivní účinky**:

- efekt „nájezdu“ a relativní stabilita účinků látky
- intenzita účinku (u opioidních léků)
- úspora finančních prostředků; uvolnění i energie na jiné aktivity než na shánění drog, a v důsledku stabilizace života a zlepšení sociálních vztahů (při užívání opioidních léků)
- nehrozí sankční přerušování substituční léčby závislosti na opioidech (např. pokud je pacient v léčbě metadonem či subutexem a je testován na užití pervitinu)
- kratší doba trvání účinku katinonů a s tím související možnost „přerušit jízdu“, „jít spát“, při užívání pervitinu často uživatelé několik nocí nespí
- snadnější dostupnost dávky kvůli nižší ceně
- u opioidních léků menší počet aplikací a tedy zlepšení stavu žil

Uživatelé drog uvádějí jako **negativní účinky dopady při užívání katinonů:**

- riziko vyčerpání s možným následkem kolapsu
- kožní obtíže
- únava
- větší počet aplikací a rychlejší devalvace žil
- psychózy
- rozpad integrity
- smutky, rozlady
- izolace od jiných lidí, samota
- dojezdy s velkou rozladou
- snížení intelektu

Uživatelé drog uvádějí jako **negativní účinky a dopady při užívání opioidních léků:**

- riziko předávkování
- zácpa
- ztráta sexuálního zájmu a mužnosti u mužů
- silný abstinenční syndrom
- zimnice, horečky

Jsou nové psychoaktivní látky považovány za drogu první volby?

Nové psychoaktivní látky jsou zatím převážně doplňkovou drogou. Opioidy se lokálně staly drogou první volby uživatelů drog v Plzni. Nicméně k tomu došlo především z důvodu omezeného výběru. Spíše dochází k hledání alternativ a nahrazování stávajících primárních drog, pokud nejsou dostupné, nebo se významně snižuje jejich kvalita. Je otázkou, nakolik je užívání látek v Plzni ovlivněno tím, že se v okamžiku absence heroinu objevily právě tyto látky.

Přešli by uživatelé například na buprenorfin, kdyby byl v daný okamžik dostupný? Jak funguje tzv. balónový efekt a jaký vliv hrají lokální zvyklosti na menších drogových scénách? Jak je možné, že se k užívání opioidních léků více neuchylují injekční uživatelé buprenorfinu z jiných lokalit, kteří si přitom stěžují na absenci nájezdu?

Jaká je offline a online dostupnost nových psychoaktivních látek a jak látky uživatelé získávají?

Po zásahu orgánů činných v trestním řízení nejsou nyní katinony dostupné v kamenných obchodech. Zjistili jsme pouze čtyři lokalizované obchody prodávající zejména některé méně známé katinony. Pouze jeden prodává MPPP, což je analýzou potvrzená nová psychoaktivní droga, která je rozšířená mezi PUD v Praze.

Pravděpodobně se tyto látky objednávají ve větším množství z ciziny a pak se následně distribuují mezi PUD. Opiátové léky jsou legálně distribuované v ČR, nicméně typicky nejsou předepsány jejich konzumentům. Uživatelé drog získávají léky nákupem od pacientů, kterým jsou předepisovány na tlášení bolesti nebo od lékařů, kteří za úplatek napíší recept.

Jak užívání nových psychoaktivních látek souvisí se spotřebou jiných (tradičních) ilegálních drog v zemi?

Katinony jsou užívány hlavně jako náhražka dominantní primární drogy stimulantu pervitinu. Někdy může dojít k tomu, že jsou katinony prodávány jako „pervitin“, vzhledem ke své nižší ceně. Pro malou část scény jsou katinony zajímavou alternativou z více důvodů (silný a dlouhý nájezd, více „gumující“ efekt – zapomnění, prevence sankčního vyřazení ze substituční léčby).

Opioidní léky jsou užívány jako náhražky dominantní primární drogy heroinu. U opioidních léků může užívání souviset s poklesem kvality a dostupnosti heroinu, a s poklesem příjmu uživatelů drog.

Jaké zdravotní a mentální obtíže pozorují zdravotní a harm reduction služby u uživatelů nových psychoaktivních látek?

Zdravotní a mentální problémy při užívání katinonů:

- riziko vyčerpání s možným následkem kolapsu, komplikované poskytnutí první pomoci při kolapsu (lékaři nemají možnost odhalit užitě látky)
- kožní obtíže
- únava
- větší počet aplikací a rychlejší devastace žil
- psychózy
- rozpad integrity
- smutky, rozlady
- dojezdy s velkou rozladou
- vyloučení ze strany dalších uživatelů drog

Zdravotní a mentální problémy při užívání opioidních léků:

- riziko předávkování
- nákaza infekční chorobou při společném rozdělávání drogy
- nákaza infekční endokarditidou
- riziko embolie
- zácpa
- silný abstinenční syndrom
- zimnice, horečky

Jaká jsou rizika přenosu HIV a hepatitidy typu C v souvislosti s užíváním nových psychoaktivních látek?

Uživatelé drog označili při užívání katinonů jako rizikové nutkavou potřebu si tuto látku dát ihned poté, co ji zakoupí. Na místech nákupních srazů ale nebývají dostupné čisté jehly, a tak může dojít ke sdílení a přenosu chorob. Dále uvedli, že užívání těchto látek podporuje sociální a zdravotní propad těchto uživatelů, což může vést k poklesu zodpovědného postoje a rizikovému chování. Balení, tedy igelitový sáček prodávaný pod označením Funky, typicky obsahuje množství látky umožňující přípravu více než dvou standardně velkých dávek. Uživatelé drog se tak mohou při nedostatku peněz skládat na balení, a následně v zájmu spravedlivého dělení společně drogu rozdělávat (v jedné stříkačce) a dělit se o ni.

Při užívání fentanylových náplastí, které jsou velmi silné, dochází k riziku, že se bude více uživatelů dělit mezi sebou a společně rozdělávat. U léku Vendal Retard zbývají po rozdělání látky velké zbytky tablet, které uživatelé uchovávají pro případ pozdější aplikace (v době nedostatku). Poskytování těchto uložených výplachů jako „pomoc kamarádovi v krizi“ je riskantním, pokud se výplach dostal do kontaktu s krví.

Jaké je riziko předávkování?

Injekční užívání fentanylových náplastí je z hlediska předávkování vysoce rizikové. Uživatelé jako příčiny předávkování uvádějí:

- sílu látky a neodhadnutí síly látky
- chuť být co neintenzivněji intoxikován, nevědět o sobě
- oslabení organismu v důsledku nemoci či delšího intenzivního užívání
- potřeba zahnat abstinenční syndrom, špatný odhad kolik náplasti je třeba pro jeho zahnání

Odborníci upozorňují na problém se značením balení fentanylových náplastí různých výrobců, kdy je pro laika obtížné určit, jaká je účinnost látky v balení.

U prvo uživatelů katinonů existuje riziko předávkování či bad tripu. U uživatelů katinonů hrozí také riziko kolapsu v důsledku velmi intenzivního užívání, díky nízké ceně a efektu „přikrmování“ své užívání méně regulují.

Jaké strategie využívají uživatelé nových psychoaktivních látek ke kontrole a zmírnění nežádoucích dopadů užívání těchto látek?

Zvládací (copingové) strategie spojené s negativními účinky jsou, stejně jako u ostatních drog, zejména vyhýbavé. Typickým zvládacím mechanismem je užití jiné látky, která má ulevit od nastalé komplikace. Například při nastupující psychóze je to užití benzodiazepinů, při nastupující silné únavě užití pervitinu, při rozladě užití marihuany, při abstinenčním syndromu užití jakékoliv drogy. Někteří uživatelé však zmiňují, že tyto strategie jsou nefunkční, a je třeba užívání přerušit a jít spát.

Jaké vhodné strategie by mohly být uskutečněny s ohledem na užívání nových psychoaktivních látek?

Jako vhodné strategie se jeví:

- Včas zjistit nové trendy, prozkoumat je, a zprostředkovat informace o negativních následcích užívání či největších rizicích.
- Pracovat s postoji ochoty či neochoty riskovat užití neznámé látky.
- Podporovat svépomoc a objektivní výměnu informací mezi uživateli.
- Zajistit možnost průběžné analýzy látek, které jsou na drogové scéně užívány. Možnost by měla být co nejdostupnější, tak aby uživatelé drog mohli dát k analýze např. jen použitou injekční stříkačku či obal od látky, kterou užíli a které měla negativní dopady.
- Zajistit užší spolupráci mezi toxikologickými laboratořemi a zdravotnickými léčebnými zařízeními poskytujícími péči uživatelům ve stavech předávkování. Tímto zajistit informace pro posouzení stavu a následný léčebný postup. Rovněž zajistit užší výměnu informací mezi soudním lékařstvím a nízkoprahovými službami, aby bylo možné včas informovat o smrtelných rizicích a dopadech užívání drog.
- Zajistit distribuci injekčních setů a materiálu pro bezpečnou aplikaci na místa užívání.
- Při užívání nových opioidních léků zvážit distribuci naloxonu uživatelům a jejich školení v jeho aplikaci.
- Přístup pracovníků k uživatelům vycházející z jejich stavu a možností, které jsou zejména při intoxikaci katinony specificky pozměněné.
- Zrychlení procesu zakazování nových látek, které se objevují.
- Zvýšení dostupnosti substituční léčby závislosti na opioidech a stimulantech, a pozitivní alternativy v případě porušení pravidel pacientem
- Služby pro experimentátory – analýza potřeb pro tuto skupinu, strategie, jak je kontaktovat (prostřednictvím fóra atd.), harm reduction na internetu, zvládání zážitků (psychospirituální krize – nepracované zážitky hraničních stavů).

5. Závěry:

V České republice došlo v nedávné době k nárůstu nabídky nových syntetických drog, které byly legálně dostupné. Rychlým zásahem orgánů činných v trestním řízení došlo ke snížení a téměř vymizení této nabídky. V omezené míře užívání nových syntetických drog, především katinonů, mezi IUD existuje, ale spíše stagnuje, až mizí.

Dalšími zjištěnými novými psychoaktivními látkami, které injekční uživatelé aplikují, jsou opioidní léky, a to zatím pouze v lokálním měřítku.

6. Zdroje

Prezentace - Nové syntetické drogy: Současná situace a perspektivy – MUDr. Viktor Mravčík, Ph.D. (NMS) – projekt NETAD; část informací z prezentace publikována v Zaostřeno na drogy 5 (září-říjen 2012) – Nové syntetické drogy

Výroční zpráva o stavu ve věcech drog v České republice v roce 2012 – NMS

Nové syntetické drogy. Charakteristika a hlavní rizika. Autoři publikace MUDr. Tomáš Páleníček, MUDr. Pavel Kubů, MUDr. Viktor Mravčík. Úřad vlády ČR, 2004

Projekt - VG20122015075 Nové syntetické drogy (NSD) - vytvoření komplexní toxikologické databáze, vývoj metodik jejich detekce včetně rychlých imunochemických testů, jejich behaviorální farmakologie, farmakokinetika a biotransformace u potkanů, epidemiologie. Účastníci projektu: Univerzita Karlova v Praze / 1. lékařská fakulta (Doc. Ing. Marie Balíková, CSc.); Vysoká škola chemicko-technologická v Praze / Fakulta chemické technologie (prof. RNDr. Dr. Oldřich Kapřík); Psychiatrické centrum Praha (MUDr. Tomáš Páleníček, Ph.D.); DYNEX LABORATORIES, s.r.o. (Ing. Vladimír Krauz, CSc.); Alfarma s.r.o. (RNDr. Miroslav Flieger, CSc.); Ministerstvo vnitra / Kriminologický ústav Praha (RNDr. Michael Roman, CSc.);

Výzkumný projekt IGA MZD – Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzita Karlova, řešitel projektu MUDr. Tomáš Zábranský, Ph. D.

Výzkumný projekt I-TREND - "Internetové nástroje pro výzkum nových drog v Evropě": mezioborové a integrované přístupy k látkám, uživatelům a trhům – Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzita Karlova, koordinátor projektu Ing. Mgr. Vendula Běláčková, Ph.D. – Projekt probíhá od roku 2013, ukončen bude v roce 2015. http://www.party-trend.cz/index.php/Main_Page - databáze analyzovaných vzorků a informace o nových drogách,

Výzkumný projekt LOCAL PASS – Místní přístupy ke snížení užívání psychoaktivních látek

Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzita Karlova, řešitel projektu

Ing. Mgr. Vendula Běláčková, Jean Paul Grund, Ph.D.

PhDr. Jiří Frýbert a Mgr. Markéta Ackrmannová, Fentanylové náplasti a jejich injekční zneužívání, Ulice – Agentura sociální práce, o. s. Staženo z <http://www.edekontaminace.cz/clanek/1/412/fentanylove-naplasti-a-jejich-injekcni-zneuzivani.html>

PhDr. Jiří Frýbert a Mgr. Markéta Ackrmannová, Vendal Retard a jeho injekční zneužívání. Ulice – Agentura sociální práce, o. s. Staženo z <http://www.edekontaminace.cz/clanek/1/302/opioid-vendal-retard.html?warning=kill>

Kvalita drog a jejich příměsi v časopise Dekontaminace 4/2012

Rozhovor s Mgr. Jakubem Frydrychem (ředitel Národní protidrogové centrály Policie ČR) a Dr. Ing. Martinem Kuchařem (Vysoká škola chemicko-technologická).

Národní protidrogová centrála – Výroční zpráva za rok 2012

Průběžná zpráva RVKPP 2013 – Kontaktní centrum SANANIM

Průběžná zpráva RVKPP 2013 – Terénní programy SANANIM

Veselý, Otakar. Reakce drogových uživatelů ve městě Brně na fenomén Designer drugs. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra sociální pedagogiky, 2013. 102 l., 84 l. příl. Vedoucí diplomové práce Martin Stanoev.

Dekontaminace 1/2013 „FUNKY aneb droga pro pokusné králíky“

Vartayan, Artem. Problematika nových syntetických drog. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, Pedagogická fakulta, Katedra sociální pedagogiky, 2014. Vedoucí diplomové práce Daniel Dvořák.